

Cenzurom izostavljeni tekstovi u Glasu slobode 1919. godine

Vojna cenzura, koja je u Bosni i Hercegovini uvedena 24. januara 1919. godine, Naredbom Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 22. januara 1919.¹⁾ najoštrija je bila prema socijalističkom listu **Glas Slobode**.

Ovaj list, koji je izlazio od 1909—1929. godine, sa prekidom od 1914—1917, izvjesno vrijeme kao jedini revolucionarno orijentisani list na Balkanu²⁾, cenzurisan je i do stvaranja Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca, dok je u Bosni i Hercegovini bio na snazi Zakon o štampi okupacione austrougarske uprave iz 1907. godine. Taj Zakon znatno je pooštren Naredbom iz 1914. godine.³⁾

Odmah nakon osnivanja nove države, Narodno vijeće za Bosnu i Hercegovinu, na svojoj sjednici od 10. XI 1918, ukinulo je Naredbu iz 1914. godine, pa je takvim postupkom gotovo ukinuta cenzura. Takvo stanje traje, međutim, vrlo kratko vrijeme, jer su pripreme za uvođenje preventivne (vojne) cenzure započele već krajem 1918. godine.

Štab II armije prosljedio je tada Narodnoj vladi za Bosnu i Hercegovinu dopis Vrhovne komande u kojemu se navodi da štampa treba da preduzme sve ono što doprinosi da se »rad na organizovanju i ujednjenju izvede što uspješnije«. Narodna vlada za Bosnu i Hercegovinu

¹⁾ Zbornik zakona o naredaba za BiH, br. 7 od 24. januara 1919.

²⁾ Šarac Nedim: **Sindikalni pokret u Bosni i Hercegovini do 1919**. Sarajevo, 1955. str. 126

³⁾ Glasnik zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu, br. 60 od 22. VII 1914.

ovlašćena je od Ministarskog savjeta da uvede preventivnu cenzuru i o tome je obavijestila Štab II armije. Kako je za rukovođenje cenzurom određen jedan oficir kraljevske srpske vojske, državni odvjetnik i jedan policijski činovnik, Vlada traži da Štab imenuje po jednog oficira za Banju Luku, Mostar i Tuzlu i jednoga za Sarajevo i u prilogu dostavlja Nacrt naredbe, koja je potpuno neizmijenjena objavljena 24. januara 1919. godine.⁴⁾

Stav Narodne vlade prema ovome problemu najbolje je izražen u telegramu, koji predsjednik Atanasije Šola upućuje ministru unutrašnjih djela Svetozaru Pribićeviću 15. januara 1919. gdje smatra »da je u sadanjim prilikama zahtjev Vrhovne komande potpuno opravdan ne samo zbog vojničkih nego i političkih razloga«. Za nezadovoljavajuće stanje u zemlji, a naročito u Bosni i Hercegovini, okrivljuju se novinari, među kojima je vrlo malo »pravih i odgovornosti svesnih«, a Zakon o štampi nije »dostatno oruđe« u borbi s njima.⁵⁾ Dan kasnije, u drugom telegramu, govoreći o nesređenim političkim prilikama u Bosni i Hercegovini, predsjednik Šola izražava bojazan da bi to stanje moglo dovesti do »boljševizma«, a među mjerama koje predlaže da bi se to spriječilo, istaknuta je i potreba za »ograničenjem Zakona o štampi.«⁶⁾

Odgovor ministra Pribićevića uslijedio je 19. januara i na osnovu »ovlašćenja Ministarskog saveta« određuje da se preventivna cenzura može uvesti u Bosni i Hercegovini.⁷⁾

Neposredno nakon uvođenja cenzure, radi njenog boljeg i sinhronog djelovanja, uputila je Zemaljska vlada svim okružnim oblastima **Upustvo o sprovođenju preventivne cenzure.**⁸⁾ Uputstvo sadrži devet tačaka i u prvom redu zabranjuje svako polemisanje o formi vladavine i nazivu nove države, jer je to pitanje potpuno riješeno. Listovima nije dozvoljeno pisanje o bilo kakvim oblicima uplitanja stranih država u unutrašnje uređenje zemlje. Kritika lokalne i centralne vlade dozvoljena je samo u principu, ali treba voditi računa o tome da se kritikom Vladi »ne podriva ugled i uzdrma auktoritet u narodu«. Boljševizmu je posvećena cijela tačka koja instruiira da listovi mogu samo »teoretski i naučno da pišu o boljševizmu«, ali pisanje ne smije da ima prizvuk tendencioznosti. Naročito nije dozvoljeno da se pisanjem u novinama odobrava štrajk ili da se na štrajk poziva. Nedopustive su sve separatističke ideje itd. Zatim se propisuje da se svi zaplijenjeni materijali obavezno dostavljaju Zemaljskoj vladi, a navodi se i u kojim slučajevima se podiže optužnica protiv urednika i koji su sudovi nadležni za vođenje postupaka zbog inkriminiranih napisa.⁹⁾

⁴⁾ Arhiv Bosne i Hercegovine (dalje ABiH) Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo (dalje ZVS) br. 150/prez. 1919.

⁵⁾ ABiH Zbirka telegrama Šola-Pribićević (dalje ZT Š-P) br. 21/1919.

⁶⁾ ABiH isto, br. 24/1919.

⁷⁾ ABiH isto, br. 30/1919.

⁸⁾ ABiH ZVS, br. 2182/prez. 1919.

⁹⁾ Isto

Naredba od 22. januara propisivala je da se cenzurisana mjesta moraju popuniti drugim tekstom. O ovoj odredbi komentariše i **Glas Slobode** u napisu koji se suprotstavlja upravo uvedenoj cenzuri: »24. o. m. uvedena je u Bosni i Hercegovini preventivna cenzura. Iz potpune slobode štampe, koju smo uživali od promjene režima najedanput smo prešli u najgore cenzurne prilike. Mi danas nećemo da govorimo o političkoj strani uvođenja cenzure sa zvanične strane naročito motivirano potrebom onih koji rade **protiv nacionalnog ujedinjenja**. U praksi cenzura se primjenjuje i protiv onih koji se bore protiv buržoaskog društva... Prije svega o uvođenju cenzure novine su obavještene samo tako što je urednicima pročitana jedan kratak telegram koji konkretno ništa ne kaže: ni šta će se plijeniti ni kako će se plijeniti. Tek kad je naš list zaplijenjen mi smo saznali da zaplijenjena mjesta ne smiju ostati bijela, već moraju biti ispunjena čim bilo, ma i oglasima.«¹⁰⁾

Ovdje je cenzura prekinula napis i bjelina je prekrivena oglasom o izdanjima Internacionalne zabavne biblioteke.

Osam dana nakon donošenja, Naredba je morala da se preinači i baš u vezi sa pitanjem o kojemu govori **Glas Slobode**. Naime čl. 5, koji se odnosio na zabranu da uzapćena mjesta izlaze nepopunjena, ukinut je, a dozvoljeno je da na cenzurisanim mjestima ostanu bijele praznine. Ovu mjeru uslovili su, vjerovatno, više praktični razlozi, nego protesti koji su se javljali u štampi, jer je ovakav način sprovođenja cenzure komplikovao rasturanje novina, pa iz unutrašnjosti stižu i izvještaji u vezi s tim.¹¹⁾

Uvođenje cenzure izazvalo je opšte reakcije, a naročito među organizovanim radništvom, pa učesnici socijalističke skupštine u Bosanskom Brodu, 21. februara 1919, kao prvo traže ukinuće cenzure.¹²⁾ Na protestnoj skupštini Socijaldemokratske stranke, koja je održana istog dana u Sarajevu, rezolucija, koju je cenzura zaplijenila, na nekoliko mjesta ističe zahtjev za ukidanje cenzure: »Skupština dalje energično traži da se bez ikakvih odlaganja ukine cenzura štampe i pisama, da se ukinu i sva druga ograničenja političkih sloboda i da se prestane sa svim progonima radnika i radničkih organizacija.«¹³⁾

Glas Slobode, na svojim stranicama, piše protiv cenzure, odmah nakon njenog uvođenja, u istom smislu u kojem su formulisani zahtjevi govornika na navedenim skupovima: »Da nam ne bi bilo neobično iza austrijskog režima vlastodršci nastoje da nas podsjetu na njega. Tako je od juče uvedena preventivna cenzura«. U daljem tekstu govori se o očekivanju da srpski Ustav bude primjenjivan i u Bosni i Hercegovini, ali umjesto toga, dolazi cenzura, koju uz jednog oficira obavljaju cenzori još iz austrijskog vremena. Napis energično završava:

¹⁰⁾ **Glas slobode**, br. 21 od 18. I 1919.

¹¹⁾ ABiH ZVS, br. 3961/prez. 1919.

¹²⁾ ABiH ZVS, br. 1859/prez. 1919.

¹³⁾ »Arhiv KP BiH«, Sarajevo, 1951. tom II, str. 306

»U prvom redu mi odlučno protestujemo protiv uvođenja cenzure. Mi odmah ističemo zahtjev da se ona ukine i taj ćemo zahtjev potkrijepiti svim sredstvima koja nam stoje na raspoloženju.«¹⁴⁾

Događaji prouzrokovani zabranom proslave 1. maja usloveli su pooštrenje u svim vidovima zabrane djelovanja radničkog pokreta. Nakon raspuštanja radničkih organizacija, zbog generalnog štrajka 30. aprila, prestao je da izlazi i **Glas Slobode**, a prekid je trajao 54 dana. Do ovoga prekida u izlaženju lista cenzura je intervenisala u 64 broja.

Zahtjev za ponovno pokretanje lista podnesen je Zemaljskoj vladi 19. juna 1919. godine i o tome zahtjevu predsjednik A. Šola obavještava ministra unutrašnjih djela Pribičevića. Svjestan da nema zakonskog osnova da zahtjev odbije, on smatra da izlaženje lista treba odobriti, ali da »notornoj komunističkoj tendenciji lista predusretne najstrožu cenzuru«, pa traži telegrafski odgovor, jer je izlaženje lista sporazumno odgođeno za tri dana.¹⁵⁾

Odgovor Ministarstva unutrašnjih djela poziva se na svoju raniju instrukciju, prema kojoj, između ostalog, treba plijeniti svaki »sastav kojim bi se pozivalo na tako zvanu nelegalnu borbu odnosno slavila ovakva borba ili drugim rečima, kojim bi se preporučavala nasilna izmena sadanjeg političkog i društvenog poretka.«¹⁶⁾

Glas slobode ponovo je pokrenut 23. juna 1919, a prijetnja o najstrožijoj cenzuri ostvarila se u potpunosti. Rijetko su cenzurisani cijeli članci, ali su intervencije bile česte u pasusima ili rečenicama kojima su njihovi autori bar malo smjelije pozivali na borbu. Bez obzira na cenzuru, list je svoju nepoštednu kritiku nastavljao. Naročito je napadao politiku domaće buržoazije, koju je smatrao krivom za loše ekonomsko stanje u zemlji, a i unutrašnja politika je vrlo često napadana, pa se čak tražio i opoziv predstavničkih tijela.

Tokom 1919. godine **Glas slobode** objavljuje u nastavcima članke o osnivanju Treće internacionale, a poneki od tih tekstova prenošeni su u izvornom obliku iz **Radničkih novina**,¹⁷⁾ pa se ipak događalo da ovi tekstovi, propušteni od beogradske cenzure, ne prođu kod cenzure u Sarajevu.¹⁸⁾

U 1919. godini **Glas slobode** je još jednom imao prekid u izlaženju. Ovaj prekid trajao je od 22. jula do 5. augusta, a do njega je došlo zbog štrajka pomoćnog osoblja u štamparijama, kako obavještava **Glas slobode**

¹⁴⁾ **Glas slobode**, br. 19 od 25. I 1919.

¹⁵⁾ ABiH ZVS, br. 5659/prez. 1919.

¹⁶⁾ ABiH ZVS, br. 7036/prez. 1919.

¹⁷⁾ **Radničke novine**, Beograd, 1901. Organ Srpske socijaldemokratske stranke i Glavnog radničkog saveza. Od 1925. organ Socijalističke partije Jugoslavije i Glavnog radničkog saveza.

¹⁸⁾ **Glas Slobode**, br. 186 od 24. X 1919 »Optužujemo«

u prvom broju koji je izašao nakon prekida.¹⁹⁾ Od toga broja, pa do 16. XII 1919. godine (kada je registrovana posljednja zabrana za 1919) cenzura je intervenisala u 42 broja. Tokom 1919. zaplijenjeni su napisi u 122 broja, a ukupno ih je izašlo u toj godini 237, znači oko 50% brojeva pretrpjelo je intervenciju cenzure. Istina, ponekad su te intervencije neznatne u pogledu dužine teksta, ali s obzirom na to da cijeli zaplijenjeni materijal nije dostupan, ne može se tačno utvrditi značaj onoga što je zaplijenjeno.

Cenzorske intervencije nisu uspjele da zaustave puni zamah **Glas slobode**. On često ustaje baš protiv cenzure i javno je žigoše na svojim stranicama. Već nako prvih cenzurisanja, **Glas slobode** u napisu SADAŠNJA CENZURA — GORA OD PRIJAŠNJE tvrdi da je ova cenzura, koju je uvela »nacionalna«, »revolucionarna«, »demokratska« i »osloboditeljska« vlada gora od austrijske ratne cenzure: »U petak zaplijenila nam je **istorijska fakta** o životu i radu Vase Pelagića, u subotu, zaplijenila nam je članak u kome smo **kritikovali vladu**, a juče nam je zaplijenila **naše stanovište** o agrarnom pitanju i nekoliko redaka kojima smo agitovali za **našu stranku**. Mi tvrdimo da nijedna od tih stvari ne bi bila zaplijenjena od prijašnje cenzure.«²⁰⁾

Borba protiv cenzure nije vođena samo na stranicama lista. **Glas slobode** donosi bilješku o tome šta je Socijaldemokratska stranka poduzela protiv progona koji se nad njom vrše. Ističe se da je Stranka uputila »odaslanstvo« ministru unutrašnjih djela, koje je najprije govorilo o »postupcima cenzora i cenzure...«²¹⁾ Podnošene su i interpelacije u vezi sa cenzurisanjem pojedinih brojeva. Tako Pribičević, nakon interpelacije poslanika Vase Kneževića, zbog cenzurisanja u broju 61 od 15. III 1919. zahtijeva od Zemaljske vlade izvještaj o tome.²²⁾ Iz izvještaja Zemaljske vlade vidi se da se zaplijenjeni tekst u broju 61 odnosi na dijelove govora FILIPA FILIPOVIĆA i JOVE JAKŠIĆA na velikom protestnom zboru, održanom tih dana u Beogradu i na dio teksta o generalnom štrajku u Crnoj Gori. Cenzura je zaplijenila dijelove koji govore »da se široke mase izgledaju, a buržoazija pljačka i u politici provodi diktaturu. Proletarijat će se u borbi služiti samo generalnim štrajkom. Nadalje, rezoluciju da se sloboda može naći samo u sovjetskoj republici.«²³⁾

Uzrok za često cenzurisanje **Glas slobode** može se tražiti u učestalim intervencijama ministarstva unutrašnjih djela. U jednom telegramu A. Šoli ministar Pribičević traži da se u ovom listu obavezno plijeni »glorificiranje i isticanje boljševizma«, a drugom stavlja primjedbu na revnost cenzure u Bosni i Hercegovini, kada dopušta da **Glas slobode** donosi napise u kojima se »populariše i slavi boljševizam i njegovi predstavnici u Rusiji.«²⁴⁾

¹⁹⁾ Isto, br. 122 od 6. VIII 1919.

²⁰⁾ Isto, br. 33 od 11. II 1919.

²¹⁾ Isto, br. 39 od 18. II 1919.

²²⁾ ABiH ZT S-P, br. 161/1919.

²³⁾ Isto, br. 164/1919.

²⁴⁾ Isto, br. 77 i 78/1919.

Isto tako uzrok ovoj pojavi može se tražiti i u odnosu **Glasa slobode** prema svemu onome što nije činilo program Stranke, čije je on glasilo. Iako je cenzura primjenjivana na sve produkte štampe, znači na sve listove koji su izlazili u Bosni i Hercegovini, drugi listovi znali su ponekad da prilagode svoj stav i da smire svoju borbenost. **Glas slobode** nije svoj program napuštao ni u jednoj prilici.

Kao ilustracija opštega stava ovoga lista može da posluži posjeta prestolonasljednika Aleksandra Sarajevu kada **Glas slobode** o toj posjeti ne donosi ni jednu riječ na svojim stranicama. »Svi listovi bez razlike stranaka donose najodušvljenije pozdrave Njegovom Kraljevskom Visočanstvu i najiscrpnije izvještavaju o svim svečanostima. Jedino se po komunističkom Glasu slobode ne može uopšte saznati da je Nj Kralj. Visočanstvo boravilo u Sarajevu«, konstatuje Pregled štampe za period od 17—21. IX 1919.^{24a)}

Dijelove teksta, koje je cenzura zabranila u **Glasu slobode** 1919. godine, dajemo zbog toga da bismo naučnim istraživačima omogućili da dođu do kompletnih članaka koji su u sačuvanim brojevima lista okrnjeni. Uklapanjem izbačenih pasusa u bijele praznine, dobija se potpuni tekst, onakav kakav su pripremili saradnici lista. S obzirom na cilj ovoga rada, opredijelili smo se u objavljivanju samo za jednu godinu, jer ona predstavlja zaokruženu bibliografsku jedinicu. Vojna cenzura i način njenog rada, preventivno cenzurisanje i ostavljanje bijelih praznina na mjestu zaplijenjenih dijelova, zadržala se do polovine 1920. godine. Kako cenzura u 1920. godini, kada ovu godinu proučavamo u cjelini, ima neke druge karakteristike, smatrali smo da je, zbog veće upotrebljivosti ovoga rada, bolje posebno obraditi jednu kalendarsku godinu.

Međutim, tek od 6. augusta 1919, nakon drugog prekida u izlaženju lista, u predmetima o cenzuri (Fond Zemaljske vlade-pov.) priložene su i štamparske špalte sa prvim otiskom potpunog teksta, koji je u listu trebalo da izađe. Na žalost, cjelokupni materijal ni za taj period nije dostupan, jer su sačuvani samo materijali za 34 broja od ukupno 42 cenzurisana u vremenu od 6. VIII — 31. XII 1919. godine.

U prilogu dajemo svrstan hronološki sav cenzurisani materijal do kojega smo mogli doći.

Prezentirajući ovaj materijal, nismo smatrali za potrebno da navodimo redove i stupce u koje odgovarajući tekst dolazi, jer bijele praznine u svakom napisu omogućavaju da se cenzurisani tekst uklopi na određeno mjesto.

Tekst koji je cenzura izostavila obilježili smo sa tri tačkice na početku i na kraju, bilo da se radi o tekstu koji je od početka rečenice izbačen, ili je intervencija bila u sredini rečenice. Kod tekstova gdje nisu zaplijenjene cijele rečenice davali smo i onaj dio teksta kojim rečenica počinje, s tim što je zaplijenjeni tekst štampan polucrnim pismom. U slu-

^{24a)} ABiH ZVS br. 9357/prez. 1919.

čajevima kada je cijela rečenica vrlo dugačka, a naročito u odnosu na nepropušteni dio, dali smo samo zaplijenjeni dio rečenice. Kurziv koji je odštampan u samom tekstu štampan je u ovom radu polucernim pismom.

Uz hronološko svrstavanje materijala, navodeći broj i datum svakod lista, naznačili smo i strane u broju svrstavajući materijal od prve strane nadalje. Tekstove koji su izlazili unutar rubrika, naveli smo pod naslovom stalne rubrike.

Što se samog teksta tiče, ostavili smo ga u integralnom obliku, osim u onim slučajevima kada su greške takve za koje smo smatrali da treba da intervenišemo. (Napr. vidi u broju 131 od 18. VIII). Intervenisali smo također u sitnim štamparskim greškama (Napr. podjednako umjesto posjednako u br. 147 od 9. IX; zahtijevamo umjesto zahtijevame u br. 131 od 18. VIII; ili fuktima umjesto faktima u br. 129. od 14. VIII) i na drugim mjestima.

S obzirom na nedosljednu primjenu ijekavskog i ekavskog govora u gotovo svim napisima objavljenim u **Glasu slobode** 1919. godine, nismo vršili nikakve izmjene, nego smo riječi navodili onako kako su napisane. Isto tako nismo popravljali ni ostale pravopisne i gramatičke greške.

I Broj 122 od 6. VIII 1919.

(str. 1 i 2) **DIVLJA REAKCIJA U PLAŠTU PERFIDNOSTI**

Odmah vidimo da su i one takve, jer ih narod nije izabrao ... jer ne počivaju na narodnom povjerenju, već na najgrubljoj sili na bajonetama vojske i žandarmerije, na špijunaži, denunciranju i provociranju...

Ali ono čime se naročito karakteriše režim današnje naše pokrajinske vlade, jeste ono čime su se naročito uvijek karakterisale sve iz reda bivše austrijske vlade, ... **to je k r a j n j a p e r f i d n o s t.**

I najstrašniji postupci počinjeni od strane vlade, zavijaju se uvijek u ružičaste i slatke oblande, ...

... »Izdajnici« su predati vojnom sudu da im sudi. Iako mi svi dobro znamo kakvi su ovi sudovi, ipak se istragom, u kojoj se sve upotrebilo što se upotrebiti moglo, ništa, apsolutno ništa nije moglo pronaći što bi moglo teretiti naše pohapšene drugove...

I Pokrajinska vlada daje se na posao, ali ne da ovo pitanje što prije likvidira i da se naši pohapšeni drugovi puste na slobodu, ... već da ovo naređenje Centralne Vlade izigra, služeći se pri tom krajnjom perfidnošću...

... I na osnovu svega, dolazi se do zaključka da se naši pohapšeni drugovi bez ikakvog zakonskog oslonca, neće skoro pustiti iz zatvora...

... Nije li sad sve ovo najernja reakcija u najgadnijem plaštu perfidnosti koja u svemu prevazilazi i crno žuti režim!...

... Pri ovome ne treba zaboraviti jedno, a to je: ako je jednoj kategoriji krupnih bogataša, spahija, aga i begova, bankara i krupne birokratije stalo do toga, da napregnu sve svoje snage radi čuvanja i održanja zakona i načina vladavine bivše Austrije, da to isto nije stalo i najširim slojevima radnog naroda Bosne i Hercegovine, koji će u najskorijem vremenu, ako se svi naši pohapšeni i izbačeni sa posla drugovi ne povrate u slobodu i na rad, znati i umeti pokazati svoju pravu snagu...

(str. 3) KRIZA — rubrika POLITIČKI PREGLED

... Ma-kakva buržoaska vlada došla danas, ona neće moći rešiti krizu u kojoj se nalazi cela zemlja, to je moguće samo rušenjem iz temelja svega onoga što je trulo i zavodenjem svega onoga što je novo — rušenjem kapitalističkog i zavodenjem socijalističkog komunističkog sistema vladavine...

(str. 3) DENUNCIJANTI I RAZBOJNICI

... strahovita bezakonja... po naredbi policije...

(str. 4) DNEVNA HRONIKA

— Umjesto odštete —

... i bez ikakvog razloga držanje u zatvoru...

... Tim zahtjevom bezakonje se samo usavršava. Njih su pozatvarali, lišili mogućnosti da zarađuju i prehranjuju sebe i porodice, zatim pustili bez da su ih i saslušavali kao nevine, a onda umjesto odštete nevino progonjenima dolazi država sa zahtjevom da oni plate za hranu koju su im davali u zatvoru. Da su kod nas uvedeni arnautski metodi vladanja, to smo znali, ali da se spustilo i ispod anautluka, to nam se svakodnevno pokazuje. Mi upozoravamo vlastodršce na ovo najnovije bezakonje...²⁵⁾

II Broj 123 od 7. VIII 1919.

(str. 1.) OPSTA KRIZA

Vlada neće biti ništa u boljem položaju nego što je to bila stara i zbog toga će i ona uskoro morati pasti, doći će druga, treća, i tako će se sve brže i češće mjenjati jedna za drugom, ... dok se jednog dana ne desi opšti slom današnjeg trulog kapitalističkog društva koji će pod svojim ruševinama zatrpati sve vlade i sve krize...

(str. 2.) ŠKOLE I PROSVJETA U NOVOJ RUSIJI

(podnaslov) ... Kolosalni kulturni rad sovjetske vlade...

(str. 3) DNEVNA HRONIKA

— Policijska podmetanja —

Javljavu nam drugovi iz Dervente da su na kolodvorskoj zgradi naši izlepljen plakat ove sadržine: ... »Socijaldemokrate komuniste, u vojku ne će! Živila komuna! Dole buržoazija!« ...²⁶⁾

²⁵⁾ ABiH ZVS, br. 7255, prez. 1919.

²⁶⁾ Isto

III Broj 124 od 8. VIII 1919.

(str. 2) **SJAJNA MANIFESTACIJA GOTOVOSTI ZA BORBU U TUZLI I KRECI**

Na kraju je pozvao sve drugove i drugarice, sve one koji su eksploatisani, sve one koji trpe, koji se pate i muče u današnjem kapitalističkom društvu, da se što prije organizuju, da nastoje svim silama da se što prije i što bolje naoružaju klasnom, socijalističkom sviješću, ... i da **izađu gustim borbenim redovima proletarijata cele Jugoslavije koji će svojom borbom srušiti današnji sistem vladavine. Uz nas je proletarijat celog svijeta, pred nama je konačna pobjeda, koja će nas dovesti u novo, socijalističko komunističko društvo ...**

Skupština poziva svu radničku klasu i siromašni svijet u Jugoslaviji i posebno u Herceg Bosnu da povede energičnu borbu ... **pod zastavom radničke socijalističke partije Jugoslavije (Komunista) ... protiv reakcije i crno-žutog režima a za pobjedu socijalizma.**²⁷⁾

IV Broj 126 od 11. VIII 1919.

(str. 1) **SAVEZ SA MRTVIMA**

... — **vlada koja je srušila kapitalistički, eksploatorski sistem proizvodnje i privatnu svojinu sredstava za proizvodnju, pa zavela socijalističko društvo na osnovici opšte, komunitičke svojine. ... On traži savez sa živim, savez sa ruskim radnim narodom, savez sa nosiocem novih ratova i ugjetavanja malih naroda, već sa nosiocima slobode cjelokupnom čovječanstvu, sa nociocima socijalizma, komunizma! ...**

... **živila Sovjetska Ruska Republika!**

... **živila Velika Socijalna Revolucija! ...**

(str. 2) **PRAKTIČNI AKCIONI PROGRAM S.R.P.J. (K)**

... **Republikanski oblik vladavine, ...**

— **Brzo i potpuno uzimanje sve svojine feudalnog porijekla bez ikakve naknade ... i ustupanje njeno, sa nužnim inventarom, Seljačkim Vijećima, koja obrazuju oni koji zemlju stvarno obrađuju. ...**

Seljačkim vijećima, koja obrazuju oni koji zemlju stvarno obrađuju ...

— ... **Ukinuti vojnu obavezu. ...**

(str. 3) **SKUPŠTINA U ZENICI**

... **revolucionarnog ...**

... **bez ikakvog zakonskog oslonca ...**

... **komunističko ...**

²⁷⁾ Isto, br. 7317

...Ono što je naročito davalo sjajnu sliku ove skupštine to je bilo silno revolucionarno raspoloženje i neopisana borbena gotovost koja se manifestovala ne samo u burnim revolucionarnim uzvicima, već i u otkucaju srca sviju prisutnih i oštrim vatrenim pogledima svijetlih očiju, koje su gorjele kao žeravica između crvenih usijanih kapaka...²⁸⁾

V Broj 127 od 12. VIII 1919.

(str. 1) SVIMA ORGANIZACIJAMA!

...**Dolje sa današnjim Državnim Vijećem!** ...

(str. 2) STATUT ŽENA SOCIJALISTA (KOMUNISTA)

— II Organizacija mladeži —

...: **komunističkog društva** ...

(str. 2) POLOŽAJ U MAĐARSKOJ (nubrika) POLITIČKI PREGLED

...**Mađarski narod je ogrijalo sunce komunizma, pa čim stane on sam u svojoj zemlji da rješava o svojoj sudbini, on će opet uvesti komunizam. A da to što prije bude, pobriniće se proletarijat čitavog svijeta koji će onemogućiti vladama da guše Revolucije na strani, jer će ih činiti u sopstvenim zemljama. ...**

(str. 3) DNEVNA HRONIKA

— DODATAK NA SKUPOČU POPOVIMA —

...špijunima ...

(str. 3) DNEVNA HRONIKA

— NIJE KUGA, NEGO ŠUGA —

...**Ali, mi se bojimo nečeg drugog. Da se i u pogledu obavještanja javnosti nije pošlo metodama pokojne Austrije. Kako su mogle donijeti tu vijest sve beogradske novine o širenju kuge, kako su mogli mjerodavni faktori obavještavati javnost u Beogradu da su preduzete sve mjere za gušenje kuge i da su poslali svi potrebni lijekovi i sredstva za dizinfekciju kad u stvari nema te kuge. Ako je zbilja ta najstrašnja bolest izbila u našoj zemlji, onda tu prećutkivanje ništa ne pomaže. Zato, tražimo da nam se u ovoj stvari da razjašnjenje kako bi znali na čemu smo...²⁹⁾**

VI Broj 128 od 13. VIII 1919.

(str. 2) SKUPOČA

I da se neхватamo nikakvog drugog faktora za objašnjenje skupoće, već samo toga što je sva sposobna radna snaga, u svim zemljada mobilizovana ... **u neradnu snagu, u vojsku, dovoljno bi bilo za njeno objašnjenje...**

²⁸⁾ Isto, br. 7442

²⁹⁾ Isto

...Da bi se privreda ponovo počela da pri-
diže, prvi je uslov da se iz privrede otrgnuti ljudi
u vojsku ponovo povrate privredi, da se dakle
demobilizuje vojska.

Iako je rat već prestao i demobilizacija je mogla biti još
pravovremeno izvršena, da se ljudi puste da sređuju ovogodišnju
žetvu, to do današnjeg dana još nije učinjeno. Mi zahtjevamo da se
to kod nas odmah učini...

(str. 2 i 3) REZOLUCIJA O ORGANIZACIJI PARTIJSKE ŠTAMPE

... i revolucionarnu energiju,...

... uvede u veliku svjetsku komunističku zajednicu...

... te se što prije uništi kapitalizam i na njegovim ruševni-
nama sazida Socijalizam...

(str. 3) POLITIČKI PREGLED (rubrika)

»PROGANJANJE SOCIJALISTIČKE ŠTAMPE U HRVATSKOJ«

... Pa kako je to moguće, gospodo, ako je inače u državi
sve mirno i u redu? Ili je po srijedi nečista savjest?...

Mi protestujemo protiv ovoga ponovno nasilnog akta protiv
naše partije... i dovikujemo silnicima žari pali udbinski dizdaru
dok i tvojoj kuli reda dođe!...

(str. 3) SA SKUPŠTINA IZ UNUTRAŠNOSTI

Mostar:

... Uz burne poklike Lenjinu, Trockome i Beli Kunu razišla
se ova imponantna skupština...

Doboj:

... Mi počinjemo ofenzivnu borbu protiv postojećeg režima,
i kao što smo uspjeli da izdržimo napad mi će mo uspeti i da u
svojoj preduzetoj akciji srušimo reakciju...

(str. 4) LISTAK (rubrika) »DOBRO DOSLI«

... Rusija je vaskresla. U njoj je narod slobodan, jer slo-
boda je samo ondje gdje ne postoji zavisnost čovjeka od čovjeka, a
to je u Sovjetskoj ruskoj Republici...³⁰⁾

VII Broj 129 od 14. VIII 1919.

(str. 1) ZA USTAVOTVORNU SKUPŠTINU

(uzvik na kraju članka) ...Dolje sa povampirenim medžlisom...
(nastavak na strani 2) IZ CRVENE DALMACIJE

— a to se da i danas vidjeti kad pored naredbe... naše
»SAVEZNICE« AMERIKE... kojom zabranjuje javne zborove — ...

³⁰⁾ Isto, br. 7442.

(str. 2) SKUPOĆA

Ali ono što ne mora biti po karakteru naše zemlje, mora da bude po karakteru naše buržoazije... njene države i njenog nesposobnog ministarstva...

(str. 2) POLITIČKI PREGLED (rubrika)

— OSUĐENI DRUGOVI IZ MOSTARA — (podnaslov)

... Sav optužni materijal sastojao se iz raznih denuncija, koje su naši drugovi sve faktima pobili. ...

— KO JE PROVOCIRAO DOGAĐAJE OD PRVOG MAJA

— (podnaslov)

... Prema tome, znači, da je za sve događaje od Prvog maja kao i za sve užasne posljedice koje je pretrpila naša privreda u prvom redu odgovorna pokrajinska vlada u Sarajevu, pa tek onda centralna u Beogradu. Nadamo se, da neće dugo proći, pa će i u ovoj stvari izaći potpuno na svjetlo ko je za sve lično kriv kakvi su lični računi bili po sredi...³¹⁾

VIII Broj 130 od 16. VIII 1919.

(str. 1) JELI OVO PRAVNA DRŽAVA?

Dok se u Evropi vode borbe da se ukinu pravo sile u spoljnoj politici među državama... kod nas sama država vrši brutalno nasilje protiv sopstvenih građana... o čemu imamo masu primjera u historiji socijalističkog radničkog pokreta od posljednja tri mjeseca.

... Državni organi i ne pokušavaju da se uvjere u tačnosti objede, nego odmah zatvaraju hiljade građana, ljudi i žena, tuku ih i muče, a one koji su denuncirani /kao vođe, bez ikakve predistrage, na osnovu listina, koje su predhodno ustanovile, predaju sudu koji nije ni kompetentan i tamo ih se, da se blago izrazimo i nadalje šikanira. Privredni život čitave zemlje se je poremetio, u evropskoj javnosti je izbio na površinu taj ogromni skandal... a na koncu i ovdje se bar čutke priznaje da je počinjena pogriješka, mali nesporazum.

(str. 2) POLITIČKI PREGLED — DIVLJA REAKCIJA U PLASTU PERFIDNOSTI

Kad je svojom reakcionarnom politikom dotjerala čitavu našu državu u čorsokak... kad je upropastila narodno jedinstvo i razvila separatističke težnje pojedinih dijelova troimenog naroda do krajnjih granica, kad joj prijete rasulo na sve strane... onda umjesto da promijeni politički pravac i zavede punu slobodu i demokratiju, buržoazija misli da će pritezanjem policijsko-žandarmerijskih spona učutkati narod i prisiliti ga na bezuslovno pokoravanje.

³¹⁾ Isto, br. 7582

(str. 2) SKUPOĆA

I pored toga što nas je upropastio rat, militarizam strani opustošio... i naš vlastiti kičmu nam pogoje od izdržavanja, mi stalno imamo da votiramo ogromne budžete za izdržavanje tog istog militarizma. ...

(str. 3) rubrika DNEVNA HRONIKA — SILNO NAPREDUJU

...I mi sa svoje strane čestitamo generalu na takvoj vojsci, a ako je imala maler da ne osvoji Petrograd i da se u njegovim kupatilima okupa i odmori, more joj ne gine, a boljševici su dobri ljudi pa će ih sve do mora dopratiti. A kuda će preko mora neka biraju...³²⁾

IX Broj 131 od 18. VIII 1919.

(str. 1) BIJES REAKCIJE

Novih snaga i energije za nastavak svog ...razbojničkog pustošenja... on ne može da nađe, rat ga je do te mjere izmorio da se ne može na stare noge osoviti; nezadovoljstvo radnog naroda razapinje ga i razdire u utrobi njegovoj... i na sve strane se dižu nove snage revolucionarnog proletarijata koje ruše juriše i uređuju nove državne forme Sovjetskih Republika... koje odgovaraju interesima proletarijata i ogromnog dijela narodnih masa.

...Ljudi se hvataju po ulicama kao divlje zvijeri, zatvore i iz Srbije protivno svim ustavnim garancijama i svim zakonima stražarno provode u Zagreb da leže po tamnicama. Mi energično zahtijevamo da se ukinu svi potajni propisi koje je izdalo palo ministarstvo protiv radničke klase i time je stavilo van zakona, te da se i radnici i njihovi predstavnici tutiraju (tretiraju) kao građani. ...

...Ona kad je na vladi ne vrši nad nikim nasilje i njena diktatura se provodi samo u svrhu socijalnog i ekonomskog izjednačavanja ljudi, te ne može dozvoliti da nad njom vrši nasilje jedna parazitska družina koju radnička klasa na svojim legjima izdržava...³³⁾

X Broj 132 od 19. VIII 1919.

(str. 1) ZA RASPUŠTANJE SAMOZVANOG »NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA«

Mjesto konsolidacije zemlje, samozvani poslanici i njihovi izabranici ministri stvorili su ...strahovit kaos, radničku klasu reakcionarnim mjerama vladavine, zatvorima, političkim progonima i ukiđanjem svih građanskih sloboda doveli u strahovit položaj... a na drugoj strani zapuštanjem i upropaštavanjem privrednog života učinili su joj i opstanak nemoguć.

³²⁾ Isto, br. 7584

³³⁾ Isto, br. 7585

... Strahovita korupcija i pljačka vladaju na sve strane u našoj nesretnoj zemlji. Ona je uhvatila toliko korijena da je postala cilj i jedino sredstvo izdržavanja ogromnog dijela buržoazije. ...

Da bi buržoazija sakrila svoju golotinju i prevarila mase radnog naroda, ona se dala u hajku na radničku socijalističku partiju ...

... krstivši je da je ona anarhistička i od imena boljševik stvorili su jedno čudovište za plašenje koruptivne i pljačkaške čiftarije. Hapšenje i progoni radnika se opravdavaju boljševizmom, nekoj masi se utjeruje strah u kosti i misli je se primorati da ćuti. ...

... Jugoslavenska buržoazija osniva svoju vladu na bajonetima, ona je uzela u službu oko 20.000 žandara i masa javne i tajne policije te na njima osniva svoju moć! ...

(U cenzorskoj špalti i u Izvadku stoji naslov članka »za raspuštanje N. V., a u listu ovaj se tekst nastavlja na gornji članak)

Ali zato se članovi Državnog vijeća zanimaju uzajamnim iznošenjem na vidjelo groznih afera ... u kojima se potpuno ogleda pljačka, razbojnička, lopovska politika članova Državnog vijeća. ...

Neka bi širom cijele Jugoslavije gromko odjeknuo naš silni uzvik: ... Dolje sa Državnim vijećem...³⁴

XI Broj 133 od 20. VIII 1919.

(str. 1) NOVO MINISTARSTVO

Međutim, socijalpatrioti, izgubivši veze sa masom, dali su se u veliku državničku politiku, i ulaze u ministarstva da »prevare« buržoaziju i da za radničku klasu »izvojuju« po neku mrvicu i reformu na papiru, a koja se u praksi neće provoditi, ... dok proletarijat sam svojom organizovanom borbom na to ne prisili kapitaliste i njihovu državu. ...

(nastavak na str. 2) RAD KOMISIJE ZA ISPITIVANJE UZROKA UPROPASTAVANJA RUDNIKA

... Otpuštenim rudarskim radnicima iznesimo ovo da znaju od koga treba potražiti računa u svoje vrijeme za sve muke i patnje. U U tom obračunavanju obećavamo mi pomoć cjelokupnog jugoslovenskog proletarijata i siromašnog naroda, koine ćemo zimus — kad stegne mraz i kad bude potrebno ulagati cijelu zaradu za ugalj i mrznuti se — reći, ko je danas spriječavao vađenje uglja, te prema tome ko je kriv za visoke prodajne cijene. Mi ćemo ovo morati iznositi narodu, kad druge vlasti za ove bosanske dakije nema. ...

... Spasavaju autoritet stvaranjem anarhije. Mjesto da izvlače narod i privredu iz strašnih posljedica dugog i teškog rata, ali ga i dalje vode u bezdan propasti, u koju će mjesto sebe svakako baciti ove dakije — i cijelu buržoaziju. ...³⁵)

³⁴) Isto, br. 7607

³⁵) Isto, br. 7642

XII Broj 139 od 27. VIII 1919.

(str. 1) PROGRAM NOVE VLADE

Velika ekonomska i socijalna kriza koju je svjetski rat stvorio u svim zemljama, pa i u našoj, ne može se ni u kojem slučaju riješiti na drugi način ... **nego nasilnim obaranjem današnjeg poretka koji je toliko truo i toliko bolestan da se ne može nikakvim reformatorskim pilulama povratiti u život. ...**

(str. 2) rubrika POLITIČKI PREGLED — PONOVNI PAD HABZBURGOVACA

Antanta međutim nije popustila samo zato što mrzi Habzburgovce, nego, ona je morala mastojati da iza Sovjetske Vlade ... **koja je davala sve narodu ...** dogje jedna vlada koja bi bar donekle zadovoljava narodne interese.³⁶⁾

XIII Broj 140 od 29. VIII 1919.

str. 1) PROGRAM NOVE VLADE

... **Ta obnova može se izvesti jedino i samo na novim komunističkim osnovama. ...**

— i tim stvoriti materijalne mogućnosti za privrednu obnovu i uopšte konsolidovanje društva ... **na komunističkoj bazi ...**³⁷⁾

XIV Broj 141 od 30. VIII 1919.

(str. 1, 2) PROGRAM NOVE VLADE

Integralna privredna obnova i integralno konsolidovanje društva mogućni su samo na novim ... **komunističkim ...** osnovama Nacionalizacija željeznica i parobroda, nacionalizacija trgovine i industrije, kao i organizacija proizvodnje i podjele dobara ... **na komunističkom principu** — ... to su stvari od kojih buržoazija bježi kao gjavo od krsta, jer one direktno pogađaju njene egoističke klasne interese.³⁸⁾

XV Broj 145 od 5. IX 1919.

(str. 1) PROGRAM NOVE VLADE

... **Jedini način, prema tom, da se društvenim parazitima i bogatašima stane na put jeste uništenje poretka koji ih podržava, jeste preduzimanje državne i društvene vlasti u ruke proletarijata radničkih i seljačkih masa, koje će imati puno mogućnosti da od svijuju današnjih društvenih parazita načine korisne i radne članove društva ...**³⁹⁾

³⁶⁾ A BiH, ZVS, br. 7886

³⁷⁾ Isto, br. 7921

³⁸⁾ Isto, br. 7951

³⁹⁾ Isto, br. 8115

(str. 1) PROGRAM NOVE VLADE

To je jedan razlog, jedan interes koji nagoni da se odmah i neodložno izvrši demobilizacija cijele vojske, sviju vojnika, kako onih koji su bili na solunskom frontu tako i onih koji su bili u ropstvu, ... jer mi između njih ne pravimo nikakvu razliku, kao što to pokušavaju mnogi nesavjesni i neuračunljivi vojni faktori, pa čak i oni najviši. U našim očima svi vojnici su jedno i isto oni su u podjednakoj mjeri ljudi i braća, i kao radna snaga znače isto.

Drugi razlog koji je isto toliko važan, ako ne i važniji ko prvi, jeste moralne, humane prirode. Čovječnost iziskuje i pravda nalaže da se ti mučenici koji se već pet i sedam godina mrcvare po rovovima i logorima puste jednima da odahnu i odmire se. Neka jednom i ti nesrećni i jadni ljudi vide svoje kuće, neka osjete izgublenu ljubav i toplinu porodičnih zajednica, nek se vrate među svoje mile i drage. Neoprostiv je zločin držati te ljude pod vojnom obavezom i onda kad to nije potrebno, i onda kad oni u vojsci ništa ne rade, a kod kuće im žene i djeca propadaju. Ta dva razloga bi dakle bila dovoljna pa da se odmah izvrši demobilizacija vojske.

Ali nova vlada ipak i pored toga što obećava, neće pristupiti demobilizaciji vojske. Ona to neće, prvo zbog toga što ne smije. Spoljna politika koju sadašnja vlada vodi, politika koja je štetna i luda ne dopušta da se vojnici puste kućama. Situacija koju je takva politika stvorila goni vladajuće da drži vojsku i dalje pod oružjem. Naša buržoazija, svojom politikom prema susjednim zemljama, dovela je dotle da naša zemlja danas nema u susjedstvu ni jednog prijatelja. Svi su joj postali neprijatelji: i Mađari i Austrijanci i Rumunji i Talijani i Bugari, — sve odreda. I kad je to tako, onda je jasno da buržoazija mora i dalje da drži narod pod oružjem da bi je on, u slučaju da je ko od susjeda napadne, mogao braniti.

U narodu postoji silno nezadovoljstvo i vrenje zbog antinarodnog i štetnog rada onih koji su na vlasti. Bijede i nevolje koje pritiškuju siromašne slojeve naroda tako su velike da se više ne mogu podnositi. Ali vlada koja neće da pomogne narodu hoće to nezadovoljstvo da uguši silom, ako ona izbije jasno. I toga radi, ona drži vojnike pod oružjem, da bi oni jednoga dana, ako bi se njihova braća kod kuće pobunila, pucali u njih.

Ali to tako mora i biti. Tako rade sve one vlade koje nisu došle na vlast narodnom voljom i narodnim povjerenjem nego su se silom nametnule narodu; pa tako će raditi i ova vlada. Ali je naša dužnost da je nagnamo: ili da pusti vojsku kući ili da ide i sama kako bi mogla doći takva vlada koja će to moći učiniti...⁴⁰⁾

⁴⁰⁾ Isto, br. 8232

(str. 1, 2) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Izvještaj sa prve konferencije Komunističke internacionale —
u Moskvi

Raspravljjanje o ovome dovelo bi do glavnih i osnovnih suprotnosti u radničkom pokretu: ...o revoluciji i reformi i o diktaturi i demokratiji, pri čemu bi se iznelo marksističko shvatanje zakona društvenog razvitka. Po tom bi trebalo da dođe prikaz sadašnje epohe i — a to je veoma važno za nas — odnosa zaostalih zemalja prema svetskoj socijalnoj revoluciji, kao i uloge njihovih radničkih klasa u njoj. ...

(str. 2) — Ciljevi i taktika —

2. ... Zadatak proletarijata sastoji se sada u tome da odmah osvoji političku vlast. Osvajanje političke vlasti znači uništenje državnog aparata buržoazije i organizovanje jednog novog, proleter-skog aparata vlasti.
3. Ovaj novi aparat vlasti mora u sebi sadržavati diktaturu radničke klase (ponegdje također seoskog poluproletarijata, seoske sirotinje) to jest, on mora biti sredstvo sistematskog uništavanja eksploatorske klase i njenog eksproprijiranja. Ne lažna buržoaska demokratija — taj licemerni oblik vladavine finansijske oligarhije — sa njenom čisto formalnom jednakošću, već proleterska demokratija s mogućnošću oživotvorenja slobode za radne mase; ne parlamentarizam, već samo — upravu ovih masa pomoću od njih izabranih organa; ne kapitalistička birokratija, već upravni organi koje mase same stvore, uz istinsko učestvovanje ovih masa u upravljanju zemljom i u delu stvaranja socijalističkog poretka — ovo treba da bude tip proleterske države. Vlast Sovjeta ili sličnih organizacija, njen je konkretan oblik.
4. Diktatura proletarijata mora biti poluga neodložnog eksproprijiranja kapitala i ukidanja privatne svojine nad proizvođačkim sredstvima, kao i njihova pretvaranja u narodnu svojinu. Socijalizovanje (pri čemu se razumeva ukidanje privatne svojine, njeno predavanje u svojinu proleterske države u socijalističku upravu radničke klase) krupne industrije i njenih organizujućih centara, banaka; konfiskovanje zemalja krupnih posjednika; socijalizovanje kapitalističke poljoprivredne proizvodnje; monopolisanje krupne trgovine; socijalizovanje kuća sa stanovima u gradovima i na seoskim dobrima; uvođenje radničke uprave; centralizovanje privrednih funkcija u ruke organa proleterske diktature — to su glavni savremeni problemi.
5. U cilju osiguranja socijalističke revolucije, njenog branjenja od spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja, pomaganje borbenom proletarijatu drugih nacija itd. potrebno je potpuno razoružanje buržoazije i njenih agenata i opšte naoružanje proletarijata.

6. Svetska situacija zahteva najužu vezu između raznih delova revolucionarnog proletarijata i potpuno sjedinjenje između zemalja u kojima je socijalistička revolucija već pobedila.

7. Osnovni metodi borbe jesu akcije masa proletarijata ...⁴¹⁾

XVIII Broj 149 od 11. IX 1919.

(str. 1) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Otvaranje konferencije —

...U prastaroj tvrdavi cinizma i reakcije odjeknuo je glas svet-ske revolucije koja maršira ...⁴²⁾

XIX Broj 151 od 13. IX 1919.

(str. 1) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Osvojenje političke vlasti —

...Osvojenje političke vlasti od proletarijata znači uništenje političke vlasti buržoazije. Najjače sredstvo vlasti buržoazije jeste buržoaski državni aparat sa njegovim kapitalističkim armijama, pod vođstvom buržoasko-junkerskih oficira, njegovom policijom i žandarmerijom, njegovim tamničarima i sudijama, njegovim popovima, državnim činovnicima itd. Osvajanje političke vlasti ne znači samo promjenu ličnosti u ministarstvu, već uništenje neprijateljskog klasnog aparata, osvojene istinske snage, razoružanje buržoazije, kontrarevolucionarnih oficira, bele garde, i naoružanje proletarijata revolucionarnih vojnika, crvene radničke garde; odstranjene svih buržoaskih sudija i organizovanje proleterskih sudija; ukidanje vladavine reakcionarnih državnih činovnika i stvaranje novih upravnih organa proletarijata. Pobjeda proletarijata leži u desorganizaciji protivničke, u organizaciji proleterske vlasti; on se sastoji u razorenju buržoaskog i u izgradnji proleterskog državnog aparata. Tek pošto proletarijat pobjedi i uništi otpor buržoazije, on može svoje prijašnje protivnike novom poretku učiniti korisnim, stavljajući ih pod svoju kontrolu i posetepeno uvodeći u rad komunističkog stvaranja...

(str. 2) — Eksproprisiranje buržoazije i socijalizovanje proizvodnje

...Komunistička revolucija je, u isto vreme, najbolje i jedino sredstvo kojim se najvažnija proizvođačka snaga — proletarijat — i s njim društvo samo mogu održati...

(str. 2) — Put do pobjede —

Revolucionarna epoha traži od proletarijata primenu borbenih sredstava koja koncentrišu njegovu celokupnu energiju, maime metoda akcija masa sa njihovim logičnim skupom ...direktnim sukobima sa buržoaskom državnom mašinom u otvorenoj borbi.

⁴¹⁾ Isto, br. 8263

⁴²⁾ Isto br. 8305

Ovom cilju moraju svi drugi metodi, na primer revolucionarno iskorišćavanje buržoaskog parlamentarizma, biti potčinjeni...

Sad se i države Antante, čak i pred najzaostalijim slojevima naroda, demonstriraju i prikazuju kao svetski pljačkaši i ubice proletarijata...

...Protiv toga proletarijat se mora braniti, braniti pod svaku cenu. Komunistička Internacionala poziva celokupni svetski proletarijat u ovu poslednju borbu! Oružje protiv oružja! Nasilje protiv nasilja!

Dole sa imperijalističkom zavesom kapitala!

Živela međunarodna republika proleterskih Sovjeta! ...⁴³⁾

XX Broj 152 od 15. IX 1919.

(str. 1, 2) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Građanska demokratija ili proleterska diktatura —

3. Istomija nas uči da nikad jedna potlačena klasa nije mogla doći do vlasti ... bez jednog perioda diktature, to jest, osvojenja političke vlasti i nasilnog uništenja najočiglednijeg, najdvljnijeg otpora eksploatatora koji ne preza ni pred kakvim zločinom...

4. ...; a sad ...kad je među revolucionarnim proletarijatom otpočelo ključanje i pokret koji idu za tim da unište ovu mašinu tlačenja i da osvoje diktaturu proletarijata,...

6. Značaj Komune, dalje, sastoji se u tome ... što je ona pokušala da razori i sa zemljom sravni buržoaski državni aparat, činovnički, sudski, ratni i policijski aparat i da ga zameni sa organizacijama masa, ... radnika, koje će same sobom upravljati, koje nisu znale za podjelu zakonodavne i izvršne vlasti.

7. ... , potrebno je da slobodu njihovih skupština brane naoružani radnici, a ne sinčici plemića ili oficira iz buržoaskih krugova sa ukroćenim vojnicima...

...Ali, ovu promenu ne može niko drugi izvesti no avangarda radnog naroda, proletarijat, koji će srušiti eksploatatore, buržoaziju ...⁴⁴⁾

XXI Broj 154 od 17. IX 1919.

(str. 1) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Građanska demokratija ili proleterska diktatura —

14. Diktatura proletarijata po tome je slična diktaturi drugih klasa što je ona, kao i svaka druga diktatura, izazvana potrebom ... da se nasiljem slomi otpor klase koja gubi svoju političku vlast. ...

⁴³⁾ Isto br. 8436

⁴⁴⁾ Isto br. 8437

17. Vojska je bila aparat tlačenja ne samo Monarhije; ona je to ostala u svim buržoaskim, čak demokratskim republikama. Samo je vlast Sovjeta, kao jedina stalna državna organizacija upravo onih klasa koje tlače kapitalizam, u stanju da ukine zavisnost vojske od buržoaske oficirske komande i sjediniti uistinu proletarijat s vojskom, provesti naružanje proletarijata i razoružanje buržoazije bez čega je pobjeda proletarijata nemoguća. ...
20. ... Uništenje državne vlasti je cilj koji su sebi postavili svi socijalisti, među njima na čelu Marks. Bez oživotvorenja ovog cilja, istinska demokratija, to jest, jednakost i sloboda, ne može se postići. A do ovog cilja vodi samo Sovjetska ili proleTERSka demokratija, jer ona počinje odmah uvlačeći organizacije masa radnog naroda u trajno učestvovanje u državnoj upravi, kopa ti grob svakoj državi. ...

(str. 1) VAN ZAKONA

Istina mi nismo bezuslovne pristalice zakonitosti (kao mi bezakonja, ... proletarijat će u svom oslobodilačkom pohodu porušiti mnoge zakone, zakončice i ministarske naredbe, koje mu kočē napredak, kao što je to i do sad već učinio, ...⁴⁵⁾)

XXII Broj 155 od 18. IX 1919.

(str. 1) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Stanovišta prema socijalističkim strujama i Bernskoj konferenciji —

Boriti se međusobno u korist (kapitalističke pljačke ... **dinastičke utakmice** ... i cvetanja diplomatskih ugovora, proletarijat smatra zločinom.

... pozvali su proletarijat da sklope »građanski mir« sa buržoazijom »svoje« zemlje ... **da se odreknu rata protiv rata i da postanu materijal za branjenje lopovskih aždaja.** ... Jedina dela socijalšovinista i da tu kontrarevolucionarnu partiju ... **oružjem u ruci,** ... učini neoprezom.

... **Pretrvanje imperijalističkog rata u građanski rat** ...⁴⁶⁾)

XXIII Broj 158 od 22. IX 1919.

(str. 1) CENTRALNI ZBOR RUSKIH SINDIKATA RADNICIMA ANTANTINIHZEMALJA

... Vi vidite da je Pariz postao centar svetske reakcije; isti onaj Pariz čijim se ulicama nekad potocima lila krv proletarijata. Versaj, grad Tjera i pobesnele buržoazije, postao je nadgrobna ploča slobode. U vatri rata i revolucije padoše svi stari fetišizmi. »Zatočnici prava i pravde« postadoše u našim očima versajski heroji, dostojni nasljednici onih zločinaca koji pod Tjerovim zapovedništ-

⁴⁵⁾ Isto br. 8506

⁴⁶⁾ Isto br. 8522

vom, 1871. streljaše po pariškim ulicama preko 30.000 ljudi, žena i dece. Vaše vlade i vaša buržoazija postali su onda trostruki versajski heroji; postali su prvo zato što su nemački narod prisilili na jedan monstruozni mir koji ga osuđuje na ropstvo i ropast; ..Hoće li međunarodni razbojnici iz Lige buržoazija (nenaroda) moći još za dugo baciti svoje mreže i u samoj klici ubiti proletersku revoluciju... (ovo je izašlo u listu, iako je Cenzura zaplijenila)

...Dakle drugovi, ustajte u pomoć proletarijatu Sovjetske Rusije!

Dole sa imperijalističkim razbojnicima!

Na vešala sa pobornicima rata!

Živela svetska proleterska revolucija!

Živela Međunarodna Svetska Sovjetska Republika!...

(str. 1) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Internacionalni položaj i politika Antante —

; ... jugoslovenska i česko-slovačka država osnivaju se oružanom silom; oko podele evropsko azijske Turske vode se bestijalna cenzura... a podela njemačkih kolonija već je započela.⁴⁷⁾

XXIV Broj 160 od 24. IX 1919.

(str. 1) MANIFEST RADNIČKOJ KLASI JUGOSLAVIJE!

- 1) Da pruži svestranu pomoć, rečju i delom, ...revolucionarnom ...pokretu svetskoga proletarijata, ...u prvom redu Ruskoj Sovjetskoj Republici;...
- 2) ...da se, nasuprot rezultatima i tendencijama imperijalističke politike, založi za pobjedu onih načela u međunarodnim odnosima koje je proklamovala Proleterska Revolucija.
- 3) ...da svoje oslobodilačke napore ujedini sa revolucionarnim snagama Balkana i Jugoistoka Evroperadi uspješne borbe protiv imperijalističkoga porobljavanja balkanskih i podunavskih naroda...
- 5) Da organizovanim... pritiskom i akcijama masa prinudi... buržoaziju na one ustupke, ...živela Treća (Komunistička) Internacionala!...⁴⁸⁾

XXV Broj 162 od 26. IX 1919.

(str. 1) VRENJE RASTE

...Kad su reakcionari Evrope blokadom i vojnom silom momentalno oborili vladu Sovjeta u malenoj Mađarskoj, sva buržoazija

⁴⁷⁾ Isto br. 8651

⁴⁸⁾ Isto br. 8725

je podigla glavu i prigrlila nadu da revolucionarna epidemija splaš-njava. Njeni državnici su to otvoreno naglašavali, njena plaćenička štampa je to na sve moguće načine eksploatisala. I sa svih strana kapitalističke Evrope se verovalo da kurs reakcije skače, da kurs revolucije pada. Ali je ta radost reakcionara bila prerana. Mi smo još odmah naglašavali, svako ko ume da posmatra stvari znao je da revolucionarni talas niče iz same kapitalističke stvarnosti posle ovog strašnog rata i da se ni komunizam ni revolucija ne daju ugušiti topovima. Danas je za svakog jasno, vesti koje sa svih strana stižu govore to i onima za koje još jasno nije, da se kurs revolucije naglo penje i da ga mere reakcije samo još više podižu. Visokounini krugovi (piše pugovi, pr. autora) reakcionarnih državnika Evrope uspeli su samo da otvore oči i onim masama koje još dalje uljuljkiva buržoaski demokratizam. Beli teror koji je zacario i u crno zavio stotine hiljada radničkih porodica po Mađarskoj po Kolčakovoj i Denjkinovoj Rusiji pokazao je i onima socijalistima koji su se kolebali da (piše dd, pr. autora) danas za radne mase nema izlaza iz ove dileme: kapitalistička reakcija ili revolucija. I u toj dilemi saznanje je išlo brže no ikada, osvećenje se širilo telegrafskom brzinom. U celom svetu revolucionari dižu glavu, mase idu naglo u levo. U Americi revolucionarno krilo pobeđuje i u partiji i u sindikatima. U Nemačkoj nezavisni socijalisti izlaze iz parlamenta, približuju se komunistima i zajedničkom snagom koja džinovski raste pripremaju revoluciju koja je još ove godine neizbežna. U Španiji, u Švajcarskoj, u Norveškoj radnici prilaze Trećoj Internacionali. U Italiji cela partija izlazi sa revolucionarnim maksimalnim programom na izbore. U Francuskoj jučerašnji kongres proklamuje nepomirljivu klasnu borbu, sankcioniše »jedinstvo u levo« i isteruje iz partije sve one koji su kolebljivi i za kompromise. A kongres sindikalni koji se drži u Lijonu rešava danas sudbinu ratnih socijalista i priprema pobeđu proletarijata. Međutim za revoluciju i protiv pohoda na Rusiju engleski drugovi su se već odlučili sa velikom većinom od čitavog miliona na kongresu koji se ovih dana održava.

Nikad revolucionarna situacija u Evropi i Americi nije stajala bolje no danas. Nikad se veći broj energičnih revolucionara nije organizovao i za konačnu borbu počeo pripremati, no što je to danas slučaj. Nade u pobeđu revolucije opravdanije su danas no ikad. I da tu nadu još više pojačaju, ruski drugovi nižu pobeđu za pobedom. Sa Kolčakom je svršeno za navedik i njihov veliki pohod na Moskvu završava sa pohodom na — Tihl Okean. Sad se oni pojačanom snagom kreću na Denjkinina koga ista sudbina čeka. I snažnije no ikad, sposobni da se, po njihovim rečima još deset godina drže svom snagom, nepobedivi tvorci Sovjetske Rusije ostaju još jedna garantija sad već apsolutno nepobedive revolucije.

str. 1) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Manifest komunističke Internacionalne —

... Samo proleterska revolucija može malim narodima osigurati opstanak ...⁴⁹⁾

XXVI Broj 163 od 27. IX 1919.

(str. 2) OSNIVANJE TREĆE INTERNACIONALE

— Manifest komunističke Internacionalne —

... U području razorenosti, gde ne postavljaju krvave ostatke samo produktivna i transportna sredstva, nego i institucije političke demokratije, mora proletarijat da stvori svoj sopstveni upravni aparat koji bi u prvom redu služio za što tešnju vezu između radničke klase i omogućio joj da revolucionarno utiče i osigura mogućnost daljnjeg razvitka čovečanstva.

Taj aparat su Radnička Veća.

Svim zemljama gde su se mase probudile i gde počinju misliti obrazuju se Radnička, Seljačka i Vojnička Veća. Najvažnija je zadaća klasnosvesnog proletarijata da ta Veća učvrsti, njihov autoritet podigne te da ih može suprotstaviti buržoaskom upravnom aparatu.

Pomoću Veća može se radnička klasa sačuvati od rastrojstva koje se u njihove redove uvlači izdajstvom njihovih bivših vođa, paklenim mukama rata i nasiljem vlastodržaca.

Pomoću Veća će radnička klasa najsigurnije i najlakše u svim zemljama doći do vlasti, samo ako Veća oko sebe okupe većinu radnog naroda.

Kad radnička klasa dođe na vlast, ona će pomoću Veća upravljati na svim područjima ekonomskog i kulturnog života kao što je to već sad u Rusiji. ...

... Ustanak seljaka protiv velikih posednika, radnika protiv kapitalista i zajednički njihov ustanak protiv monarhističke ili »demokratske« birokratije, neminovno vodi ustanku vojnika protiv svojih komandi i oštrom razdvajanju između proleterskih i građanskih elemenata u vojsci. Imperijalistički rat, prešao je i prelazi u rat u kome se postavlja klasa prema klasi. ...

... Iz toga sledi potreba razoružavanja buržoazije i razoružavanje radnika, obrazovanje komunističke vojske koja će štiti vlast proletarijata i nepovredivost njegove socijalističke zgrade. Takva vojska je crvena armija Sovjetske Rusije, koja je postavljena za obranu uspeha radničke klase od svih unutrašnjih i spoljnih neprijatelja. Sovjetska vojska je ne deljiva od Sovjetske Države. ...⁵⁰⁾

⁴⁹⁾ Isto br. 8792

⁵⁰⁾ Isto br. 8793

XXVII Broj 166 od 1. X 1919.

(str. 2) SA KONGRESA FRANCUSKE PARTIJE

...Zalutati se neće, jer su sveti primeri Rusije, Mađarske, Bavar-
ske pred nama i oni nam pokazuju put. ...

(str. 1) PREDZNACI

...Svetlo Ruske Revolucije služi mu kao kula svetilja na tom pu-
tu, koji se mora proći da bi se stiglo u luku spasenja celog čo-
večanstva. ...⁵¹⁾

XXVIII Broj 173 od 9. X 1919.

(str. 2) APEL NOVOG PETROGRADSKOG SOVJETA

— Kolčak i Denjikin —

...Drugovi ustanite na bunu, učinite na početku kraj zločinu va-
ših vlada. Pružite bratsku ruku radnicima drugih zemalja. Učinite
sve što možete da se uskrati pomoć ruskim kontrarevolucionarima.
Mi vas bratski pozdravljamo i uzvikujemo sa vama: Živela rad-
nička revolucija u svim zemljama! ...⁵²⁾

XXIX Broj 185 od 23. X 1919.

(str. 1) KONGRES TALIJANSKE SOCIJALISTIČKE PARTIJE

...»Uzimajući u obzir da ni jedna vladajuća klasa nije se do sad
odrekla svog despotizma, ako nije bila silom primorana, i da eks-
ploatatorska klasa pribegava nasilju da bi odbranila svoje privi-
legije i ugušila pokušaj oslobođenja ugnjetavane klase; Kongres
je ubjeđen da će Proletarijat morati pribjeći upotrebi sile da se
odbrani od buržoaskog nasilja, da osvoji vlast i konsoliduje revo-
lucionarne tekovine;

»Tvrdi da je potrebno da se misli na sredstva duševine i tehničke
pripreme. ...⁵³⁾

XXX Broj 186 od 24. X 1919.

(str. 1) POLITIČKI PREGLED (rubrika)

O p t u ž u j e m o

...U ime radničke klase i radnih seljačkih masa Jugoslavije mi
pozivamo naše vladajuće: da odmah povuku sve naše trupe s ruske
granice; da odustanu od svake pomoći međunarodnoj reakciji za
ugušenje Ruske Republike Sovjeta, i otkazu svoje učesće u blo-
kiranju i izgladnjivanju ruskog naroda.

Proletarijat Jugoslavije izjavljuje svoje simpatije Ruskom prole-
tarijatu i dovikuje mu: Ne kloni, s tokom je proletarijat celog
sveta, s tobom je ceo proletarijat Jugoslavije! ...⁵⁴⁾

⁵¹⁾ Isto br. 9056

⁵²⁾ Isto br. 9185

⁵³⁾ Isto br. 9610

⁵⁴⁾ Isto br. 9624

XXXI Broj 188 od 27. X 1919.

(str. 1) POLITIČKI PREGLED

— Politika jugoslavenske vlade prema Arnautima —

...Vlada Jugoslavije je tamo, prvo, terorizirala Arnaute, čime je izazvala veliko nezadovoljstvo celokupnog albanskog stanovništva protiv našeg življa. Kad se lupila glavom o zid i uvidela da ova »politika« nije bila tako oportuna, onda su se gospoda, preko svojih izvršnih organa koji se ni malo ne mogu pohvaliti svojom sposobnošću i umešnošću, latila druge politike: politike favoriziranja. Ovo se favoriziranje Arnauta ne vrši vaspostavljanja mira i dobrih odnosa sa našim stanovništvom, već radi toga kako bi se što bolje pridobili za sebe i upotrebili protiv talijanskih trupa. I sad nastaje takmičenje ko će više dati oružja i novca, da li naša vlada ili Italija, i tko će, na taj način imati uza se više Arnauta. I jedan i drugi imaju čitave svoje čete od kojih su jedne najveći i najopasniji protivnici srpskih pograničnih trupa, a druge opet najveći i najopasniji protivnik talijanskih trupa. ...⁵⁵⁾

XXXII Broj 192 od 31. X 1919.

(str. 2) »VESTINA« NAŠE DIPLOMATIJE

...Balkanski narodi će doći do mira samo onda, kad njihovi proterijati uzmagnu pobeđiti svoju buržoaziju, uništiti granice i uspostaviti Balkansku Federativnu Republiku Sovjeta. ...⁵⁶⁾

XXXIII Broj 213 od 27. XI 1919.

(str. 2) IZ CRNE GORE

Na Kongresu Ujedinjenja Jugoslovenskog Proletarijata i naši drugovi iz Crne Gore poslali su svoje delegate da se u cilju naše organizacije spoje sa ostalim proleterskim organizacijama u Jugoslaviji ...i da im izjave gotovost naših drugova u Crnoj Gori da će oni kad to ustreba, proliti i krv svoju i dati svaku žrtvu za ostvarenje komunizma, za pobeđu pravde i slobode. ...

...Gospoda treba da znaju da se čaša narodnog strpljenja može prepuniti i da se iz svakog rdavog stanja mora što pre potražiti izlaza, ma i po cenu najvećih žrtava. Drugovi iz Jugoslavije neka ne zaborave da su sa njima i drugovi iz Crne Gore, koji su se zakleli da će na svaki njihov poziv rado i sa pjesmom davati svoje živote i podnositi sve žrtve, da se sruši današnji kapitalistički režim, i uspostavi novi komunistički, koji će nam doneti jednakost, pravdu, bratstvo i slobodu. ...⁵⁷⁾

⁵⁵⁾ Isto br. 9675

⁵⁶⁾ Isto br. 9777

⁵⁷⁾ Isto br. 10511